This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

De lokale en provinciale politieke elites in Oost-Vlaanderen na WO II: een verkennend comparatief onderzoek

door Herwig REYNAERT

Docent aan de Vakgroep Politieke Wetenschappen van de Universiteit Gent

en Tony VALCKE

Historicus verbonden aan het historisch project van de provincie Oost-Vlaanderen

I. Inleiding

In 1994 vielen voor het eerst de gemeenteraadsverkiezingen samen met de verkiezingen van de provincieraden. Dat was een uitvloeisel van de staatshervorming van 1993 zoals in het Sint-Michielsakkoord onderhandeld.

In deze context zullen wij de lokale en provinciale politieke elites, waaronder we de lokale en provinciale verkozenen verstaan, met elkaar vergelijken. De studie van Reynaert "Analyse van de politieke elite op lokaal vlak in Vlaanderen 1946-1988" en de publicatie "De fonteinen van de Oranjeberg. Politiek-institutionele geschiedenis van de provincie Oost-Vlaanderen van 1830 tot nu. Deel 2: Biografisch repertorium." van Lehoucq en Valcke bieden ons de gelegenheid om de Oost-Vlaamse lokale en provinciale verkozenen met elkaar te vergelijken. [1] Dit verkennend comparatief onderzoek behandelt de periode na wereldoorlog II tot en met de provinciale verkiezingen van 24 november 1991 [2]. Dit vergelijkend onderzoek is bovendien interessant omdat beide politieke elites zeer nauw met elkaar verweven zijn. Van alle Oost-Vlaamse provincieraadsleden had bijna 75% ook een mandaat op gemeentelijk vlak. Bovendien was ruim 1/3 van hen burgemeester. [3] De vraag blijft echter in welke mate de socio-professionele achtergrond van de lokale en provinciale verkozenen verschilt.

In de literatuur over 'elites' en 'politieke elites' komen meestal de nationale (politieke) elites aan bod. Het is evenwel duidelijk dat nationale, provinciale en lokale politieke elites zich op een ander niveau bevinden. De lokale elites vormen immers de beginfase van het selectieproces terwijl de nationale elites zich aan het einde van dit proces bevinden. Sullivan e.a. stelden trouwens dat "(...) national elites are even less likely than local leaders to constitute a demographic

1 H. REYNAERT, *Analyse van de politieke elite op lokaal vlak in Vlaanderen 1946-1988*. Gent, onuitgegeven doctoraatsthesis, 1996, 523 p.

N. LEHOUCQ en T. VALCKE, *De fonteinen van de Oranjeberg. Politiek-institutionele geschiedenis van de provincie Oost-Vlaanderen van 1830 tot nu. Deel 2: Biografisch repertorium*. Gent, Provinciebestuur Oost-Vlaanderen/Stichting Mens en Kultuur, 1997, 452 p.

2 Waar dit relevant is worden ook de provinciale verkiezingen van 9 oktober 1994 in de analyse betrokken.

3 Van de 84 provincieraadsleden verkozen bij de verkiezingen van 1994, had bijna 70% een gemeentelijk mandaat (als gemeenteraadslid, schepen of burgemeester), waarvan bijna 60% beide mandaten cumuleerde. Zie: N. LEHOUCQ en T. VALCKE, *De fonteinen van de Oranjeberg, Politiek-institutionele geschiedenis van de provincie Oost-Vlaanderen van 1830 tot nu., Deel 2. Biografisch Repertorium*, pp. 61-62.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

or psychological cross-section of the public". [4] Wanneer we er van uitgaan dat de provinciale politieke elite zich op een niveau bevindt tussen de lokale en nationale politieke elites menen we dat de socio-professionele achtergrond van de provinciale verkozenen er anders zal uitzien dan van de lokale verkozenen.

Met deze veronderstelling voor ogen formuleren we vier vragen die in het vervolg van dit artikel als leidraad voor de analyse fungeren.

De eerste vraag is welke bevolkingscategorieën deel uitmaken van de lokale en provinciale politieke elites in Oost-Vlaanderen en in welke mate er hierin een evolutie plaatsvond.

De tweede vraag heeft betrekking op de lokale en provinciale verkozenen in de diverse politieke partijen nl. in welke mate bestaat er een sociaal onderscheid tussen de lokale en provinciale verkozenen in Oost-Vlaanderen naargelang van het behoren tot een bepaalde politieke partij en in welke mate is er hierin een evolutie waarneembaar.

Met de derde vraag richten we onze aandacht op de diverse machtsechelons bij de lokale (gemeenteraadsleden, schepenen en burgemeesters [5]) en provinciale (provincieraadsleden, gedeputeerden) verkozenen. De vraag is in welke mate er binnen de lokale en provinciale politieke elites in Oost-Vlaanderen een sociaal onderscheid bestaat naargelang de functie die men bekleedt en in welke mate er hierin een evolutie waarneembaar is.

Ten slotte zoeken we een antwoord op de vraag in welke mate de samenstelling van de lokale en provinciale politieke elites in Oost-Vlaanderen als gevolg van belangrijke maatschappelijke veranderingen geëvolueerd is.

II. Onderzoeksgegevens en methodologie

De onderzoeksgegevens over de lokale verkozenen in Oost-Vlaanderen zijn afkomstig uit het onderzoek van Reynaert. Er werd gebruik gemaakt van een quotasteekproef die op één criterium gebaseerd was nl. de provincie. Om een representatieve weergave volgens de grootte van de gemeenten te bekomen, werden 100 huidige Vlaamse gemeenten onderzocht waarvan er 21 tot Oost-Vlaanderen behoorden. Aangezien de periode 1946-1988 werd behandeld, werden voor deze 100 Vlaamse gemeenten ook alle vroegere deelgemeenten behandeld. [6] Voor Oost-Vlaanderen resulteerde dit in 94 gemeenten en 6023 verkozenen (4260 gemeenteraadsleden, 1286 schepenen en 477 burgemeesters). De gegevens over de Oost-Vlaamse lokale verkozenen komen uit de verkiezingsdossiers, bewaard in het archief van de provincie Oost-Vlaanderen. Over het algemeen werden hierin de kandidatenlijsten en de samenstelling van de gemeenteraad na de installatieverga-

4 J. SULLIVAN, P. WALSH, M. SHAMIR, D.G. BARNUM, J.L. GIBSON, Why Politicians Are More Tolerant: Selective Recruitment and Socialization Among Political Elites in Britain, Israel, New Zealand and the United States. *British Journal of Political Science*, Volume 23, Part 1, January 1993, p. 56.

5 In uitzonderlijke omstandigheden wordt de burgemeester buiten de raad benoemd.

6 Voor een goed overzicht van de evolutie van het aantal Belgische gemeenten/steden per provincie sedert 1830 kan verwezen worden naar J. ACKAERT en C. DEKIEN, *Samenvoeging van gemeenten: Veranderingen in de gemeentelijke organisatie en beleidsvoering. Beleidsevaluerend onderzoek m.b.t. de gemeenten uit het Vlaamse Gewest*. Leuven, 1989, p. 16.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

dering teruggevonden. Reynaert gebruikt de situatie van de verkozenen op het ogenblik van de installatievergadering na elke gemeenteraadsverkiezing.

Het basismateriaal over de provinciale verkozenen komt uit de databank van Oost-Vlaamse provincieraadsleden. Deze databank bevat naast primaire persoonsgegevens ook informatie over de professionele carrière en de politieke loopbaan van alle verkozenen vanaf de eerste provincieraadsverkiezingen op 29 september 1836 tot en met de stembusgang op 9 oktober 1994. [7]

In dit comparatief onderzoek zijn in totaal 1440 mandaten betrokken (16 keer 90 provincieraadsleden). Concreet gaat het over 494 provincieraadsleden (535 als ook de wijzigingen na 1991 meegerekend worden). In tegenstelling tot het onderzoek naar de lokale verkozenen werden zowel de rechtstreeks verkozenen als de opvolgers in de analyse betrokken. [8]

Een ander onderscheid tussen het onderzoek naar de provinciale en gemeentelijke verkozenen betreft de frequentie van de verkiezingen. De vroegere koppeling van de provincieraadsverkiezingen aan de parlementsverkiezingen - die overigens meermaals bekritiseerd werd [9]- heeft tot gevolg gehad dat in de referentieperiode 16 provincieraadsverkiezingen plaatsvonden, tegenover slechts 8 voor de gemeenteraden. [10]

Vooraleer verder te gaan, halen wij kort enkele problemen aan, waarmee wij tijdens het onderzoek geconfronteerd werden.

Eén van de grootste problemen bij de studie van de gemeenteraadsverkiezingen, waarop o.a. W. Dewachter [11] wees, is de politieke identificatie van de lijsten. Wij opteerden voor de volgende werkwijze: in de eerste plaats kregen alle lokale afdelingen met een herkenbare nationale partijnaam de naam van die nationale partij (CVP, socialistische partij, liberale partij, Volksunie, Agalev, Vlaams Blok, Communistische Partij), ten tweede slaat de term "lokale partijen" op alle lijsten die geen verwijzing inhouden naar een herkenbare nationale partijnaam. Ten slotte hebben we in ons onderzoek ook nog de beperkte categorie "andere".

Op het provinciale niveau zien wij een vergelijkbare problematiek. In de verkiezingsdossiers worden pas vanaf 1977 partijbenamingen aangetroffen. Wat de vroegere periode betreft, werd door combinatie met andere bronnen (o.m. krantenonderzoek) de correcte partijbenaming achterhaald. Wel is het opvallend dat het fenomeen van 'dissidente lijsten' of 'lokale partijen' bij de provincieraadsverkiezingen nagenoeg volledig ontbreekt.

---

7 Voor een uitgebreider bespreking van methodologie en bronnen verwijzen wij naar: N. LEHOUCQ en T. VALCKE, *De fonteinen van de Oranjeberg, Deel 2*, pp. 118-121.

8 De rechtstreeks verkozenen die onmiddellijk hun mandaat verzaakten werden niet in de databank opgenomen. Enkel de effectieven werden in aanmerking genomen.

9 Editoriaal van D. Vandenbossche. *De Provincie*, 1994, nr. 3, pp. 1-3. Zie ook F. DE RYNCK, De provincies tussen Sint-Michiels en Vlaanderen 2002. *De Provincie*, 1994, nr. 1, pp. 17-27.

10 De verkiezingen van 1994 vallen buiten de referentieperiode en worden hier niet meegeteld.

11 W. DEWACHTER, Gemeenteraadsverkiezingen en verstedelijking. *Res Publica*, 1970, nr. 3, p. 292.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Een tweede probleem waarmee we worden geconfronteerd, is de indeling van de lokale verkozenen in beroepscategorieën. De indeling, waarvoor we volledig afhankelijk waren van de door de overheid verstrekte gegevens, berust in eerste instantie op een beroepenlijst die door het N.I.S., naar aanleiding van de Volkstellingen van 1970, 1981 en 1991 werd samengesteld. [12] Ook de indeling van Everaet werd aangewend. [13] Hij blijft evenwel vatbaar voor kritiek.

In de eerste plaats zijn niet alle categorieën beroepscategorieën. Dit geldt in de eerste plaats voor de gepensioneerden, de renteniers/eigenaars en de studenten die in wezen leeftijdscategorieën zijn. Ten tweede worden de huisvrouwen traditioneel tot de niet-actieve bevolking gerekend. Ten derde vormen ook de werklozen geen beroepscategorie.

Een tweede kritiek hangt nauw samen met de aard van het onderzoek. Het is immers duidelijk dat de verschillende beroepscategorieën in de loop van de onderzochte periode gedeeltelijk inhoudelijk veranderd zijn. Gezien de beschikbare informatie konden wij echter niet anders dan hiervan een zekere "abstractie" maken.

Ten slotte was het onmogelijk om sommige mandatarissen met zekerheid in een bepaalde beroepscategorie te plaatsen. Gezien de omvang van het onderzoek werden de bekomen resultaten hierdoor zeker niet fundamenteel vervalst.

Ook Valcke werd met dezelfde problematiek geconfronteerd. Aangezien zijn onderzoek zich uitstrekte over de 19de en 20ste eeuw moest de beroepsindeling zo ontworpen worden dat de grote verschillen in de samenleving er een plaats in vonden. Wat de individuele beroepsgegevens betreft werd zoveel mogelijk de historiciteit van het beroep nagegaan. Zo is het bijvoorbeeld opvallend dat veel socialistische verkozenen actief waren in vakbond of mutualiteit, nadat zij een tijd als arbeider hadden gewerkt. In het kader van dit onderzoek hielden wij enkel rekening met het beroep dat iemand uitoefende op het moment van zijn verkiezing. Ten slotte wijzen wij er op dat veel beroepen zelf in de loop van de tijd inhoudelijk evolueerden, zodat één vlag niet noodzakelijk dezelfde lading dekt.

---

12 1. personen die een wetenschappelijk of vrij beroep uitoefenen, e.d.. 2. bedrijfsleiders, eigenaars, uitbaters, directeurs en hoger administratief kaderpersoneel. 3. kantoorbedienden. 4. handelaars, personeel in handel en verkopers, e.d.. 5. landbouwers, vissers, houthakkers., e.d.. 6. mijnwerkers en groeve-arbeiders, e.d.. 7. beroepen in transport-, communicatiebedrijven. 8/9 ambachtslieden, bouwvak- en fabrieksarbeiders en handlangers. 10 beroepen in dienstverlenende, sport- en ontspanningsbedrijven. 10. Beroepsmilitairen. 11. Beroepsbevolking waarvan het beroep onbekend is.

13 H. EVERAET, *De participatie van de landbouwers aan het gemeentebeleid*. Bruxelles, Ministère de l'agriculture, Institut économique agricole, Brussel, Ministerie van Landbouw, Landbouweconomisch Instituut, 1991, pp. 6-7.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

III. De lokale en provinciale machtsverhoudingen tussen de verschillende politieke partijen in Oost-Vlaanderen na WO II

TABEL I

De evolutie van de machtsverhoudingen van de politieke partijen op lokaal vlak in Oost-Vlaanderen 1946-1988 (in % van de mandaten)

	CVP	(B)SP	LIB	VU	LOK	KP	VB	Agalev
1946	46,8	7,9	7,5		37,2	0,7		
1952	40,3	10,6	8,9		39,7	0,4		
1958	45,9	8,4	6,8		38,9			
1964	36,8	10,0	8,1	1,2	44,0			
1970	31,5	12,0	5,8	4,1	46,6			
1976	42,5	11,8	12,4	6,6	26,6			
1982	39,6	15,3	14,2	5,8	24,3			0,8
1988	36,3	16,1	19,0	4,5	21,7		0,4	1,9

In Oost-Vlaanderen hebben de CVP en de lokale partijen de periode 1946-1988 op lokaal vlak beheerst. De CVP was echter, met uitzondering van de periode 1964-1970, steeds de belangrijkste partij. Niettemin zijn er in de ontwikkeling van de CVP in de naoorlogse periode een aantal opmerkelijke verkiezingsjaren. Vooral in de periode 1964-1970 verzwakte de positie van de CVP gevoelig. Terwijl de CVP in 1958 nog bijna de helft van de lokale mandaten in de wacht sleepte, was dit in 1970 gedaald tot net geen derde. Het blijkt dan ook duidelijk dat de CVP het meest van de fusiebeweging van 1976 profiteerde. Zij was immers de partij die, ten nadele van de lokale partijen [14], haar impact gevoelig versterkte. Bij de Oost-Vlaamse socialisten is er slechts in beperkte mate sprake van een evolutie. In de periode 1946-1976 schommelt het percentage lokale mandaten dat door de socialisten wordt bekleed tussen 7,9% en 12%. In Oost-Vlaanderen hebben de socialisten geen voordeel kunnen halen uit de fusiebeweging van 1976. In de periode 1982-1988 is er dan toch sprake van een zekere doorbraak. In 1988 tellen de lokale verkozenen 16,1% socialisten. Het aandeel van de liberale lokale verkozenen schommelde in de periode 1946-1970 tussen 5,8% en 8,9%. Vanaf de fusies wordt dit aandeel steeds groter. Ten slotte merken we bij de Volksunie dat er tot en met de gemeenteraadsverkiezingen van 1976 sprake is van een toename van het aandeel lokale Volksunie-verkozenen terwijl vanaf 1982 dit aandeel daalt.

Het is het echter ook belangrijk om na te gaan of de impact van de politieke partijen in Oost-Vlaanderen varieert naarmate we op een hoger lokaal machtsechelon komen. We komen inderdaad tot de vaststelling dat de impact van de CVP en de lokale partijen toeneemt naarmate we op het niveau van het College van Burgemeester en Schepenen komen. [15] Voor de overige partijen komen we tot een volledig andere conclusie. We stellen immers vast dat naarmate we op

14 In 1970 was 46,6% van de Oost-Vlaamse lokale verkozenen afkomstig uit de lokale partijen. In 1976 is dit percentage gedaald tot 26,6%.

15 Bij de lokale partijen gaat deze vaststelling evenwel niet op in 1946 en 1976.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

een hoger lokaal machtsechelon komen de impact van de socialisten [16], de liberalen en de Volksunie daalt.

Vóór 1994 waren de resultaten van de provincieraadsverkiezingen een afspiegeling van de uitslagen voor de provincieraadsverkiezingen. [17] [18] Aangezien de 'nationale' partijen de kiescampagnes domineerden ontbraken specifiek provinciale kiesthema's nagenoeg volledig, wegens ondergeschikt aan het nationale discours. Verklaringen over de evolutie van de politieke machtsverhoudingen binnen de Oost-Vlaamse provincieraad moeten in de eerste plaats dan ook niet gezocht worden op het vlak van gemeentelijke ontwikkelingen (zoals bijv. de fusieoperatie). [19] Bovendien is het fenomeen van de 'lokale partijen' op provinciaal niveau quasi onbestaande. [20]

TABEL II

Evolutie van de machtsverhoudingen van de politieke partijen in de Oost-Vlaamse provincieraad 1946-1994 (uitgedrukt in zetels)

Jaar	CVP	LIB	(B)SP	VU	Agalev	KP	VB	Totaal	Deputatie
1946	53	8	26	-	-	3	-	90	6 CVP
1949	53	14	22	-	-	1	-	90	6 CVP
1950	58	9	23	-	-	-	-	90	6 CVP
1954	53	12	25	-	-	-	-	90	6 CVP
1958	54	11	25	-	-	-	-	90	6 CVP

16 Bij de socialisten moeten we twee nuanceringen maken. Zowel in 1976 als in 1988 is de socialistische partij sterker vertegenwoordigd op het vlak van de schepenen dan op het niveau van de gemeenteraadsleden.

17 De parlements- en provincieraadsverkiezingen vonden voor het eerst op dezelfde dag plaats bij de verkiezingen van 26 juni 1949. Dit waren tevens de eerste verkiezingen waarbij het stemrecht voor vrouwen uit 1948 toegepast werd. In oorsprong gaat deze koppeling terug op de invoering van de provinciale senatoren in 1898, waarbij de voorwaarden om kiesgerechtigd te zijn voor de provincieraden gelijkgesteld werden met die voor de Senaat. Toen vonden de provincieraadsverkiezingen nog niet op hetzelfde tijdstip plaats (gemiddeld één maand later). N. LEHOUCQ en T. VALCKE, *De fonteinen van de Oranjeberg*, deel 1, p. 128.

18 N. LEHOUCQ en T. VALCKE, *De fonteinen van de Oranjeberg*, deel 1, p. 219. Zie ook: E. WITTE, J. CRAEYBECKX en A. MEYNEN, *Politieke geschiedenis van België. Van 1830 tot heden*. Brussel, VUB-Press, 1991, p. 396.

19 Wij moeten er ons echter voor hoeden hierover exclusieve uitspraken te doen. De lokale machtsstrijd kan wel degelijk de provinciale verkiezingsuitslag beïnvloeden. Zo werd in de studie over Oost-Vlaanderen stilgestaan bij de overweldigende aanwezigheid van 'lokale' politieke dynastieën in de provincieraad. Vooral in de 19de eeuw beschouwden veel verkozenen de 'Hausmacht' in de eigen gemeente - dikwijls gepaard gaand met een beroepsmonopolie zoals dat van notarissen of geneesheren - als de uitvalsbasis om aan politiek te doen. Dit fenomeen nam echter na WO I en vooral na WO II zeer sterk af. Zie: N. LEHOUCQ en T. VALCKE, *De fonteinen van de Oranjeberg*, deel 2, pp. 71-73.

20 Er is weliswaar één uitzondering. Jan De Groote, socialistische gedeputeerde (1965-'78), kwam bij de provincieraadsverkiezingen van 17 december 1978 op onder eigen naam: lijst JAN. Hij verloor echter wel zijn zetel. Zie: N. LEHOUCQ en T. VALCKE, *De fonteinen van de Oranjeberg*, deel 2, p. 186.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Jaar	CVP	LIB	(B)SP	VU	Agalev	KP	VB	Totaal	Deputatie
1961	51	11	25	3	-	-	-	90	6 CVP
1965	42	15	22	11	-	-	-	90	4 CVP, 2 BSP
1968	37	16	22	15	-	-	-	90	4 CVP, 2 BSP
1971	37	16	22	15	-	-	-	90	4 CVP, 2 BSP
1974	37	18	20	15	-	-	-	90	4 CVP, 2 BSP
1977	40	16	19	15	-	-	-	90	4 CVP, 2 BSP
1978	42	19	15	9	-	1	-	90	4 CVP, 2 BSP
1981	30	23	18	17	2	-	-	90	4 CVP, 2 PVV
1985	34	19	23	12	2	-	-	90	4 CVP, 2 PVV
1987	31	21	23	11	4	-	-	90	4 CVP, 2 PVV
1991	28	22	20	8	4	-	8	90	4 CVP, 2 PVV
1994	33	22	17	2	4	-	6	84	3 CVP, 2 VLD, 1 SP

Na WO II was de CVP steeds de grootste partij in de Oost-Vlaamse provincieraad. In de periode 1946-1965 had zij er zelfs de absolute meerderheid. De provincieraadsverkiezingen van 1950 vormden daarbij een hoogtepunt: ruim twee derden van de provinciale verkozenen waren van CVP-signatuur. Net als bij de parlementsverkiezingen van dat jaar moet de verklaring voor die hoge score gezocht worden bij de koningskwestie. De Vlaamse kiezers beloonden de pro-Leopoldistische houding van de CVP. Sindsdien echter verloor de partij steeds meer terrein. In dit verband lopen o.a. de resultaten van de provincieraadsverkiezingen van 1965 duidelijk parallel met die van de parlementsverkiezingen, waar de CVP grote verliezen boekte ten voordele van vooral PVV en Volksunie. Af en toe leek er zich een (tijdelijk) herstel af te tekenen (1977 en 1978). Niettemin bleef de algemene trend toch dalend tot aan de verkiezingen van 1994. In 1991 behaalde de CVP nog slechts een derde van de zetels.

Het is moeilijker een rechte lijn te trekken in de evolutie van de socialistische aanwezigheid in de Oost-Vlaamse provincieraad. De lichte terugval na de invoering van het vrouwenstemrecht - maar hoofdzakelijk te wijten aan de koningskwestie - werd in 1954 terug goedgemaakt. In 1978 viel de partij terug op een zesde van de zetels, maar herstelde zich in de jaren tachtig. Op dat moment was een vierde van alle verkozenen van SP-signatuur. Die remonte werd in 1991 en 1994 terug afgebroken. Sinds 1991 moesten zij hun positie van tweede grootste fractie afstaan aan de liberalen.

Net als bij de lokale verkozenen zag de liberale partij haar zetels op provinciaal niveau voortdurend toenemen. Terwijl ze in 1946 amper een tiende van de zetels op haar naam kon schrijven bedroeg dit in 1987 ruim een vierde, waarmee zij nagenoeg op gelijke hoogte kwam van de SP. Zowel in 1965 als in 1981 kende de PVV een heuse sprong voorwaarts. Het goede resultaat van 1965 kwam er na de omvorming van de Liberale Partij tot PVV/PLP (1961) - en de daarmee gepaard gaande verruimingsoperatie - onder impuls van de toenmalige voorzitter Omer Vanaudenhove. In 1981 profiteerde de PVV dan weer van de historische nederlaag van de CVP/PSC. Sinds het begin van de jaren tachtig bezetten de liberalen tussen 20 en 25% van de zetels. Deze stijging loopt volledig parallel met de resultaten bij de parlementsverkiezingen.

Ook voor de VU kan een parallel getrokken worden met de parlementsverkiezingen. De VU maakte in 1961 haar intrede in de Oost-Vlaamse provincieraad. Ze

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

boekte een enorme zetelwinst in de jaren zestig (vooral 1965 en 1968), toen de communautaire spanningen hoog opliepen, en bleef op dit niveau tot het midden van de jaren tachtig. Een eerste forse daling volgde na de verkiezingen van 1978 (de eerste na het Egmontpact). In 1985 incasseerde de VU opnieuw een forse klap. Het verdere zetelverlies in 1991 staat dan weer in nauw verband met het succes van het Vlaams Blok.

Het debuut van Agalev op provinciaal niveau (1981) valt samen met haar intrede in de Kamer. De partij zag haar twee zetels in 1987 verdubbelen, maar bleef daarmee toch de kleinste partij.

Het Vlaams Blok wordt niet in onze analyse betrokken omdat de eerste verkozenen maar op het einde van onze referentieperiode hun intrede maken. Het volstaat hier te vermelden dat zij in 1991 bijna een tiende van de zetels inpalmde, meteen het dubbele van Agalev.

Indien wij de verdeling van de mandaten op gemeentelijk en provinciaal niveau vergelijken, dan constateren wij op provinciaal niveau verhoudingsgewijs een grotere aanwezigheid van socialisten en liberalen. Dit is te wijten aan het nationaal karakter van de provincieraadsverkiezingen. In dit verband rijst bij ons het vermoeden dat de koppeling van gemeente- en provincieraadsverkiezingen de zogenaamde 'nationalisering van de gemeentepolitiek' - m.a.w. de steeds grotere impact van de 'nationale' partijen op het niveau van de gemeenten nog zal versterken [21]. Het zal bijgevolg interessant zijn na te gaan hoe (sterk/zwak?) het fenomeen van de lokale partijen zich bij de volgende verkiezingen zal manifesteren.

Parallel met wat wij op lokaal niveau vaststellen, varieert ook op het hogere provinciale machtsechelon de impact van de verschillende politieke partijen. [22] De CVP, die tot 1965 de meerderheid had, bleef gedurende twintig jaar heer en meester in de deputatie. Maar ook nadien was het de CVP die bepaalde wie er met haar in zee kon gaan. Daarbij was de uitslag van de verkiezingen geen leidraad.

Na de verkiezingsnederlaag van de CVP in 1965 werd voor het eerst een coalitie aangegaan met de socialisten. De forse electorale winst van de PVV kon dus niet verzilverd worden in mandaten op een hoger machtsechelon. Ondanks verder terreinverlies van de socialisten bleef de coalitie standhouden tot in 1981. In dat jaar verleende de tweede grote verkiezingsoverwinning van de liberalen hen wel toegang tot de deputatie. Het paradoxale aan die situatie is dat de socialisten vanaf 1981 enkele keren winst boekten bij de verkiezingen. Maar blijkbaar gaf de CVP de voorkeur aan de liberalen als partner.

Sinds 1994 wordt Oost-Vlaanderen bestuurd door een 'tripartite' bestaande uit 3 CVP-ers, 2 liberalen en 1 socialist. Het lijkt er op dat de CVP voor het eerst in de naoorlogse periode haar wil niet kon doordrukken. In principe had zij immers genoeg aan één van de twee andere partijen om een coalitie te vormen. Maar de liberalen en socialisten, die samen niet over een meerderheid beschikten,

---

21 Dit vermoeden van een verdere nationalisering van de gemeentepolitiek werd reeds door J. Ackaert geuit. Zie: J. ACKAERT, *De gemeenteraadsverkiezingen*, Davidsfonds, Leuven, 1994, pp. 135-136.

22 Bij de bespreking van de politieke samenstelling van de deputatie beperken wij ons tot de zes verkozen leden van dit college. De provinciegouverneur en -griffier hebben wel zitting in de deputatie, maar blijven hier buiten beschouwing.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

dwongen de CVP tot het aanvaarden van een tripartite. Men vindt de logica van de verkiezingen dus niet terug op het hoger machtsechelon. De CVP - nochtans de overwinnaar van de provinciale verkiezingen van 1994 - moest zelfs 1 zetel afstaan aan de socialisten, één van de verliezers van de stembusgang.

IV. De lokale en provinciale verkozenen in Oost-Vlaanderen volgens geslacht

TABEL III

De evolutie van de vrouwelijke aanwezigheid bij de Oost-Vlaamse lokale verkozenen 1946-1988 (%) [23]

1946	1952	1958	1964	1970	1976	1982	1988
2,1	3,0	3,6	3,6	7,2	8,5	12,8	12,6

Voor de periode 1946-1988 stellen we vast dat slechts 5,8% van de lokale verkozenen in Oost-Vlaanderen vrouwen waren d.i. 1% onder het globale Vlaamse %. Wanneer we evenwel de evolutie van de vrouwelijke aanwezigheid bij de Oost-Vlaamse lokale verkozenen analyseren, merken we dat in de periode 1946-1970 het % vrouwelijke verkozenen in Oost-Vlaanderen schommelde rond en in de periode 1952-1970 zelfs licht boven het Vlaamse % lag. Ook in 1982 schommelde het % vrouwen bij de Oost-Vlaamse lokale verkozenen rond het Vlaamse %. Net zoals in de overige provincies zien we in Oost-Vlaanderen een gevoelige toename van het % vrouwelijke lokale verkozenen vanaf 1970. In tegenstelling tot de andere provincies was er in 1976 in Oost-Vlaanderen slechts sprake van een beperkte stijging van het aantal vrouwelijke lokale verkozenen.

Opgedeeld naar de verschillende mandaten [24] toe stellen we vast dat in Oost-Vlaanderen in de periode 1946-1988 het % vrouwen op de verschillende machtsniveaus lager ligt dan het Vlaamse %. Er waren in Oost-Vlaanderen in die periode respectievelijk 7,2% vrouwelijke gemeenteraadsleden, 3,2% vrouwelijke schepenen en 0,4% vrouwelijke burgemeesters.

Wanneer we de evolutie van de geslachtsverhouding per functie in Oost-Vlaanderen in de periode 1946-1988 bekijken, zien we dat in elk verkiezingsjaar het % vrouwen afneemt naarmate we op een hoger lokaal machtsechelon komen. [25] De vraag is dan ook in welke mate de vrouwelijke aanwezigheid op het vlak van de gemeenteraadsleden, schepenen en burgemeesters in Oost-Vlaanderen in de periode 1946-1988 evolueerde? Met betrekking tot de gemeenteraadsleden is 1970 op het vlak van het % vrouwen ook in Oost-Vlaanderen een scharnierjaar. In de periode 1946-1964 schommelt het % vrouwelijke gemeenteraadsleden tussen 2,9% en 4,7%, in 1970 stijgt dit percentage tot 8,7%. Van dan af is er in Oost-Vlaanderen sprake van een stelselmatige toename van het aantal vrouwelijke ge-

23 In Oost-Vlaanderen is het verband tussen geslacht en verkiezingsjaar significant $p < 0{,}001$ op basis van een chi^2-test. $Chi^2 = 152{,}4$; $DF = 7$.

24 In Oost-Vlaanderen is het verband tussen geslacht en functie significant $p < 0{,}001$ op basis van een chi^2-test. $Chi^2 = 56{,}3$; $DF = 2$.

25 Eén uitzondering moet worden vermeld. In 1988 waren er 4,5% vrouwelijke schepenen en 4,8% vrouwelijke burgemeesters.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

meenteraadsleden. Met betrekking tot de evolutie van de vrouwelijke aanwezigheid op het vlak van de schepenen geldt dezelfde conclusie ten aanzien van het scharnierjaar 1970 (5% vrouwelijk). In de periode 1976-1982 neemt het % vrouwen op het vlak van de schepenen verder toe (9,2% in 1982), maar zakt opnieuw in 1988 (4,5%). In ieder geval waren de Oost-Vlaamse vrouwen op het niveau van de schepenen voortdurend nauwelijks aanwezig. Ten slotte is het ook in Oost-Vlaanderen duidelijk dat op het hoogste lokale machtsechelon de vrouwen afwezig zijn.

Een andere vraag die we proberen te beantwoorden, is in welke mate de geslachtsverhouding verschilt naargelang de politieke partij die men in Oost-Vlaanderen bestudeert? Wanneer we de evolutie van de geslachtsverhouding bij de lokale verkozenen van de Oost-Vlaamse CVP bekijken, zien we dat in de periode 1946-1988, met uitzondering van 1976, het % vrouwen in de verschillende verkiezingsjaren voortdurend schommelt rond het gemiddelde Oost-Vlaamse %. Wanneer we echter de CVP in Oost-Vlaanderen in de verschillende verkiezingsjaren vergelijken met de CVP in Vlaanderen zien we dat in de periode 1946-1988, met uitzondering van 1952, de Oost-Vlaamse lokale verkozenen van de CVP een kleiner percentage vrouwen tellen dan de lokale CVP-verkozenen voor heel Vlaanderen. Ten slotte moeten we opmerken dat met betrekking tot het % vrouwelijke verkozenen in de Oost-Vlaamse CVP eveneens het verkiezingsjaar 1970 een breuklijn vormt. Terwijl in de periode 1946-1964 slechts tussen 2,5% en 3,8% van de lokale verkozenen van de Oost-Vlaamse CVP vrouwen waren, stijgt dit tot 8% in 1970. Ook in 1976 (12,3%) gaat deze positieve ontwikkeling verder. Van dan af is er evenwel sprake van een stagnatie. Met betrekking tot de evolutie van de geslachtsverhouding van de lokale verkozenen van de Oost-Vlaamse socialisten kunnen we twee perioden onderscheiden. Terwijl in de periode 1946-1964, met uitzondering van 1946, de lokale verkozenen van de socialistische partij in Oost-Vlaanderen meer vrouwen tellen dan het gemiddelde Oost-Vlaamse % tellen ze er minder in de periode 1970-1988. Een vergelijking met de evolutie van het percentage vrouwen dat de socialistische partij in heel Vlaanderen boekt, levert geen belangrijke verschillen op. Ten slotte moeten we opmerken dat met betrekking tot de evolutie van het % vrouwelijke verkozenen in de Oost-Vlaamse socialistische partij er niet echt sprake is van een duidelijke breuklijn.

Met betrekking tot de evolutie van de geslachtsverhouding bij de lokale liberale verkozenen in Oost-Vlaanderen kunnen we twee perioden onderscheiden. In de periode 1946-1964 stellen we vast dat de lokale verkozenen van de liberale partij in Oost-Vlaanderen, met uitzondering van 1958, meer vrouwen tellen dan het gemiddelde Oost-Vlaamse %. Vanaf 1970 tellen de lokale verkozenen van de Oost-Vlaamse liberale partij, met uitzondering van 1982, evenwel minder vrouwen dan het gemiddelde Oost-Vlaamse %. Wanneer we nu de evolutie van de geslachtsverhouding van de liberale partij in Oost-Vlaanderen vergelijken met de evolutie van het gemiddelde % vrouwen van de partij voor heel Vlaanderen merken we dat de liberale lokale verkozenen in Oost-Vlaanderen, met uitzondering van 1952, 1964 en 1982, minder vrouwen tellen dan de lokale verkozenen van de liberale partij in heel Vlaanderen. Ten slotte moeten we opmerken dat met betrekking tot de evolutie van het % vrouwelijke verkozenen in de Oost-Vlaamse liberale partij er geen duidelijke evolutie merkbaar is.

Wanneer we vervolgens de evolutie van de geslachtsverhouding van de Oost-Vlaamse lokale partijen bekijken stellen we vast dat, met uitzondering van 1958, 1964 en 1988, de lokale verkozenen van de lokale partijen voortdurend minder vrouwen tellen dan het gemiddelde Oost-Vlaamse %. Wanneer we de vergelijking

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

maken met het gemiddelde % vrouwen van de lokale partijen voor heel Vlaanderen, stellen we vast dat in de periode 1958-1970 de lokale partijen in Oost-Vlaanderen meer vrouwelijke verkozenen tellen. Voor de overige verkiezingsjaren zijn, met uitzondering van 1976, de gemiddelde percentages nagenoeg gelijk. Ten slotte moeten we opmerken dat met betrekking tot het % vrouwelijke verkozenen in de Oost-Vlaamse lokale partijen vooral 1982 en 1988 een doorbraak betekenden.

TABEL IV

De vrouwelijke verkozenen in de Oost-Vlaamse provincieraad 1946-1994 (uitgedrukt in zetels per parij)

Verkiezingsjaar	CVP	LIB	(B)SP	KP	VU	VB	Agalev	Aantal raadsleden	Aantal vrouwen
1946			1					90	1
1949	1							90	1
1950	1							90	1
1954	1							90	1
1958	1		1					90	2
1961	1		1					90	2
1965	1		1					90	2
1968	1		1					90	2
1971	2		2					90	4
1974	3		2		2			90	7
1977	8	1	2		1			90	12
1978	10	2	3		1			90	16
1981	5	2	1		2			90	10
1985	4	2	1		2		1	90	10
1987	5	2	3		1		2	90	13
1991	5	1	3		2		1	90	12
1994	8	3	2			1	1	84	15

Net als bij de lokale verkozenen constateren wij dat de vrouwen bij de provinciale verkozenen witte raven zijn. In de periode 1946-1991 tellen we slechts 6,66 % vrouwen. Als wij ook de provincieraadsverkiezingen van 1994 meetellen, stijgt dit algemeen percentage tot 7,28 %. Een temporele analyse leert ons dat er twee periodes te onderscheiden zijn. Tot 1968 is het aandeel vrouwen verwaarloosbaar. De verkiezingen van 1971 luiden de tweede periode in, met een toenemende deelname van vrouwen aan de provinciale politiek. Overigens werd bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1970 eenzelfde toename geconstateerd. Die hogere scores bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1970 en provincieraadsverkiezingen van 1971 waren, alleszins gedeeltelijk, te danken aan de grondige voorbereiding van deze verkiezingen door de vrouwenorganisaties; onder meer bin-

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

nen de partijen zelf. [26] Het hoogtepunt van de vrouwelijke aanwezigheid in de Oost-Vlaamse provincieraad situeert zich echter op het einde van de jaren zeventig (bijna 18 % in 1978). Deze periode wordt dan ook terecht 'de volle bloeitijd van de tweede feministische golf' genoemd [27]. Het belang van het 'Jaar van de Vrouw' (1975) mag in dit verband niet onderschat worden. Sindsdien maken steeds 10 à 15 vrouwen deel uit van de 90 leden tellende provincieraad. Overigens loopt de evolutie van het aandeel vrouwen bij de lokale en provinciale verkozenen volledig parallel; met uitzondering van de hoge scores in 1977 en 1978 (vergelijk gemeenteraadsverkiezingen van 1976). Begin de jaren tachtig bemerken we een terugval tot rond 11 % - toch nog steeds vergelijkbaar met de score op gemeentelijk vlak - maar deze lijkt slechts van tijdelijke aard te zijn. In 1987 en 1991 werd terug ruim 14 % en 13% genoteerd. In 1994 lijken zich de eerste resultaten af te tekenen van de gewijzigde wetgeving. [28] Er werden 18 % vrouwelijke provincieraadsleden verkozen.

Een opdeling naar de verschillende provinciale mandaten is bijzonder revelerend. Tijdens de referentieperiode werd geen enkele vrouw verkozen tot gedeputeerde. Pas in 1994 werd de eerste vrouw in de Oost-Vlaamse bestendige deputatie opgenomen, doch slechts voor een periode van 53 dagen. [29] De regel dat het aantal vrouwen afneemt, naarmate men zich op een hoger machtsechelon begeeft, wordt hier wel zeer nadrukkelijk bevestigd. Op dit vlak staat Oost-Vlaanderen in de schaduw van de andere provincies, waar al langer vrouwen in de bestendige deputatie zetelen - in West-Vlaanderen al sinds de jaren zeventig. [30] De afwezigheid van vrouwen bij de gedeputeerden is des te merkwaardiger als men weet dat zij beroepsmatig vooral te situeren zijn in de categorieën bedienden/ambtenaren, onderwijzend personeel en de sociale sector, precies dezelfde categorieën die bij de deputatie de doorslag geven (zie verder). Wel wordt de doorstroming van vrouwen belemmerd door de hoge graad van continuïteit. Een gedeputeerde blijft gemiddeld ruim 11 jaar lang op post, terwijl een mandaat als provincieraadslid gemiddeld maar 7 jaar duurt. [31] In onze referentieperiode werden in totaal slechts 26 personen gedeputeerde. Een mogelijke verklaring biedt de factor 'tijd'. De hoge mate van professionalisering van het ambt - het uitoefenen van andere politieke mandaten is overigens onverenigbaar - houdt in dat een mandaat als gedeputeerde veel tijd in beslag neemt. De combinatie met huis-

---

26 Overigens werd kort daarna, in juli 1973, in de schoot van de CVP de werkgroep 'Vrouw en Maatschappij' opgericht. Zie: Vrouwen in de CVP. *KADOC-nieuwsbrief*, 1996-97, nr. 3, pp. 3-4.

27 De jaren zeventig lijken een culminatiepunt van allerlei initiatieven rond vrouwen (-emancipatie) zoals het oprichten van specifieke organisaties, werkgroepen, contactpunten, het starten van tijdschriften, enz. Zo wordt sinds 1972 jaarlijks (op 11 november) de 'Vrouwendag' gehouden en werd 1975 uitgeroepen tot het Jaar van de Vrouw. Zie: D. DEWEERDT en W. GEYSEN, De historiografie van feminisme en vrouwenbeweging. *Brood en rozen. Tijdschrift voor de Geschiedenis van Sociale Bewegingen*, 1996, 3, pp. 27 en 37.

28 De wet van 24 mei 1994 wil de aanwezigheid van vrouwen op de kandidatenlijsten stimuleren. Concreet schrijft de wet voor dat maximaal tweederde van de kandidaten van eenzelfde geslacht mogen zijn. Als overgangsmaatregel bij de verkiezingen van 1994 werd gestipuleerd dat maximaal drievierde van de kandidaten van hetzelfde geslacht mogen zijn.

29 Dat gebeurde na het overlijden van gedeputeerde E. De Cuyper en in afwachting van de nieuwe verkiezingen in oktober 1994.

30 De Provincieraad van West-Vlaanderen. Deel III, 1978-1995, Brugge, Provinciebestuur West-Vlaanderen, 1996, p. 188

31 N. LEHOUCQ en T. VALCKE, *De fonteinen van de Oranjeberg, deel 2.*, pp. 53-54.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

houdelijke taken, die in onze samenleving nog steeds meer door vrouwen dan mannen gebeuren, zou voor vrouwelijke mandatarissen wel eens de grootste belemmering kunnen vormen. Een analyse van de tijdsbesteding van provincieraadsleden en gedeputeerden zou hier meer licht op kunnen werpen.

De volgende vraag die wij ons stellen, is of de vrouwelijke aanwezigheid op provinciaal vlak verschilt naargelang van de politieke partij. De CVP volgt de algemene evolutie die hierboven werd geschetst maar blijft steeds boven het gemiddelde van alle partijen. De evolutie van de vrouwelijke aanwezigheid bij de provinciale CVP-verkozenen zag er als volgt uit: een verwaarloosbare aanwezigheid van de vrouwen tot 1968, een gevoelige stijging in de jaren 1970 (met een piek van 23,8 % in 1978), een lichte terugval in de jaren 1980 gevolgd door een heropleving in de jaren negentig (11,7 % in 1985; 24 % in 1994).

Wat de aanwezigheid van socialistische vrouwen betreft, kunnen wij drie perioden onderscheiden: in de eerste jaren na de invoering van het vrouwenstemrecht werden geen socialistische vrouwen verkozen; tussen 1958 en 1977 scoorden de socialisten boven het gemiddelde; en vanaf 1977, met uitzondering van 1978, steeds onder het gemiddelde. Dat er in de jaren 1949, 1950 en 1954 geen vrouwen werden verkozen, mag verbazen. Want het eerste vrouwelijke provincieraadslid in onze referentieperiode werd - dankzij de stemmen van mannen - precies verkozen op de lijst van de socialisten (1946). Dit feit mag bovendien beschouwd worden als de voortzetting van de pioniersrol in het interbellum, toen ook reeds twee van de drie vrouwelijke, Oost-Vlaamse provincieraadsleden socialisten waren. [32] Wat de rest van de referentieperiode betreft (tot 1977 boven het gemiddelde en vanaf 1977 onder het gemiddelde) tekent zich een merkwaardig parallellisme af tussen de socialistische vrouwelijke aanwezigheid op lokaal en provinciaal vlak.

De liberale partij blonk lange tijd uit door de afwezigheid van vrouwen in hun fractie. Daarbij moeten wij er evenwel rekening mee houden dat zij, zeker in de beginjaren, de kleinste fractie vormden. Vanaf het moment dat zij meer verkozenen halen (einde jaren 1970-begin jaren 1980), merken wij dan ook een toename van het aantal vrouwelijke raadsleden. Daarmee volgen zij dus de algemene trend in de jaren 1970.

Wat de kleinere fracties betreft, valt het op dat de Vlaamsgezinde partijen (Volksunie en Vlaams Blok) laat op de kar gesprongen zijn voor wat de vrouwelijke aanwezigheid in hun rangen betreft. Daartegenover staat de kleinste fractie Agalev met een sterke vrouwelijke aanwezigheid. De groene partij telde altijd (met uitzondering van 1981) minstens één vrouw onder haar verkozenen. Procentueel telde hun fractie tussen 25 en 50% vrouwen.

Tot slot staan wij nog even stil bij de recente wet van 24 mei 1994, waarbij een minimum vrouwelijke kandidaten op de lijsten moet geplaatst worden. Onder-

32 In 1936 werd ook een Vlaams-nationaliste verkozen. Vrouwen genoten in die tijd van het zgn. passief kiesrecht, wat inhield dat vrouwen verkozen konden worden, zonder echter zelf stemgerechtigd te zijn. Dit kon sinds 27 november 1921, toen de wet op de verkiesbaarheid voor provincie en Senaat werd aangenomen (wijziging art. 56 van de grondwet; voor de Kamer reeds in 1920). Op die manier kwam na de provincieraadsverkiezingen van 27 november 1921 de eerste vrouw als gecoöpteerd senator in het parlement - nl. de socialistische Marie Spaak-Janson - en deden in heel België 5 vrouwen hun intrede in de provincieraden. In Oost-Vlaanderen was dat Georgine Blanchaert. Zie: N. LEHOUCQ en T. VALCKE, *De fonteinen van de Oranjeberg, deel 1*, pp. 75-76

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

zoek heeft uitgewezen dat bij de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 1994 het aantal vrouwelijke verkozenen op alle echelons is toegenomen. [33] Eigen onderzoek bevestigt dat ook bij de provincieraadsverkiezingen van oktober 1994 - althans wat Oost-Vlaanderen betreft - beduidend meer vrouwen verkozen waren. [34] Toch blijkt anderzijds dat het slaagpercentage van de vrouwelijke kandidaten (nog steeds) gevoelig lager ligt dan dat van hun mannelijke collega's. [35] Dit houdt uiteraard verband met het vigerende kiessysteem (problematiek van lijst- versus voorkeurstem) en het stemgedrag van de kiezers. Het bewijst dat de wettelijke bepalingen op zich onvoldoende zijn om de achterstand van de vrouwen in de politiek weg te werken én dat er andere factoren een rol spelen.

V. Provincie- en gemeenteraadsleden naar beroepscategorieën

TABEL V

De evolutie van de lokale verkozenen volgens beroepscategorieën in Oost-Vlaanderen 1946-1988 (%) [36]

	1946	1952	1958	1964	1970	1976	1982	1988
Arb.	13,8	13,0	11,9	11,9	10,0	5,0	5,3	4,5
Bed.	13,1	16,6	20,1	24,5	32,4	35,3	37,5	33,6
Z/W	26,8	24,2	23,5	20,1	19,4	20,0	14,0	13,2
Landb.	30,2	27,3	22,7	19,4	10,4	6,0	5,3	4,9[38]
I/V	8,4	9,0	8,9	9,2	12,8	17,9	15,4	18,4
Gep.	4,3	6,4	7,4	8,6	5,1	3,9	5,8	5,6
Rent./Eig	1,8	0,9	1,3	0,9	0,1	-	-	0,2
Huisvr.	1,0	1,6	2,2	1,9	3,8	3,7	5,1	3,1
Stud.	-	-	-	-	0,8	0,2	0,2	1,2
Werkl.	-	-	-	-	-	-	-	-
O.P.	0,3	0,4	1,0	2,9	4,7	7,2	10,1	12,8
Andere	0,3	0,5	1,0	0,6	0,3	0,8	1,4	2,5

De vraag die we ons in de eerste plaats stellen is of de trends die we voor de lokale verkozenen in heel Vlaanderen zagen in de periode 1946-1988 ook in Oost-Vlaanderen terug te vinden zijn. Wanneer we tabel V bekijken, zien we dat dit

33 J. ACKAERT, De gemeenteraadsverkiezingen van 9 oktober 1994. Analyse van de resultaten. *Res Publica*, 1995, nrs. 3-4, pp. 385-386.

34 Omdat het procentueel aandeel van vrouwen op provinciaal niveau al hoger was, is de stijging hier minder spectaculair dan op gemeentelijk niveau.

35 Voor meer informatie verwijzen wij naar: E. ACKAERT, *En de vrouwen in de provincieraad? Profielschets van de vrouwelijke provincieraadsleden van Oost-Vlaanderen, in de periode 1921 tot en met 1995*. Gent, RUG, 1996, p. 266 (onuitgegeven licentiaatsverhandeling).

36 In de provincie Oost-Vlaanderen is het verband tussen beroep en verkiezingsjaar significant $p < 0{,}001$ op basis van een chi^2-test. $Chi^2 = 1061{,}0$; $DF = 70$.

37 Volgens Everaet bedraagt in Oost-Vlaanderen in 1988 het procentueel aandeel van de gemeenteraadsleden met een landbouwberoep 6,0% (H. EVERAET, op. cit., p. 40).

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

inderdaad het geval is. Terwijl de lokale verkozenen van Oost-Vlaanderen in 1946 voor 70,8% bestonden uit personen afkomstig uit de categorieën arbeiders, zelfstandigen/werkgevers en landbouwers is dit in 1988 gedaald tot 22,6%. Daartegenover staat dat in 1988 de Oost-Vlaamse lokale verkozenen voor 31,2% bestaan uit personen afkomstig uit de categorieën intellectuele en vrije beroepen en onderwijzend personeel terwijl dit in 1946 maar 8,7% was. Ook de categorie bedienden volgt in Oost-Vlaanderen de trend die we voor heel Vlaanderen zagen. Niettemin moeten we opmerken dat het aandeel van de bedienden in Oost-Vlaanderen, in tegenstelling tot de situatie in Vlaanderen waar de daling vanaf 1982 valt waar te nemen, pas begint te dalen vanaf de gemeenteraadsverkiezingen van 1988. Uitgaande van onze vaststelling voor Vlaanderen dat er een differentiëring bestaat op lokaal vlak op basis van het mandaat menen we dat naarmate we hoger in de lokale machtshiërarchie komen het aandeel van bepaalde beroepscategorieën in Oost-Vlaanderen zal af- of toenemen. [38] In deze context behandelen we dan ook de evolutie van de verdeling van de beroepscategorieën over de verschillende functies. [39] Volgens ons zou in elk verkiezingsjaar de impact van de categorieën arbeiders, bedienden, huisvrouwen, studenten en werklozen moeten dalen naarmate we op een hoger lokaal machtsechelon komen terwijl de impact van de categorieën zelfstandigen en werkgevers, intellectuele en vrije beroepen, gepensioneerden, renteniers/eigenaars en andere zou moeten stijgen naarmate we op een hoger lokaal machtsechelon komen. Ten slotte zou de impact van de categorieën landbouwers en onderwijzend personeel moeten stijgen op het niveau van de schepenen om vervolgens op het vlak van de burgemeesters opnieuw te dalen. Ondanks het feit dat dit slechts voor de beroepscategorieën huisvrouwen en studenten volledig wordt bevestigd, blijkt uit onze cijfers dat onze veronderstelling voor de overige categorieën in belangrijke mate wordt bevestigd.

Vervolgens willen we nagaan of de dubbele hypothese van Ackaert in Oost-Vlaanderen kan worden bevestigd. Uitgaande van de hypothese van Ackaert zou, als gevolg van de toegenomen complexiteit van het lokaal bestuur en beleid, er meer nood zijn aan politici die een zekere opleiding hebben genoten. Dit is een belangrijk element maar zegt niet alles. In die hypothese immers zou de categorie zelfstandigen en werkgevers aan belang moeten winnen. Uit ons cijfermateriaal blijkt echter dat in Oost-Vlaanderen de impact van die categorie op de drie lokale machtsechelons gevoelig is afgenomen. Ten tweede stelde Ackaert dat die categorieën aan belang zouden winnen die ofwel over de nodige vrije tijd beschikken (gepensioneerden) of die een arbeidsschema hebben die hen voldoende ruimte laat om hun agenda zelf te bepalen (vrije beroepen en onderwijzend personeel). Voor de categorieën intellectuele en vrije beroepen en onderwijzend personeel wordt de hypothese op de drie machtsechelons bevestigd. De cijfers op het vlak van de gepensioneerden wijzen evenwel niet in de richting van een gevoelige toename van het belang van die categorie.

---

38 In Oost-Vlaanderen is het verband tussen beroep en functie significant $p < 0{,}001$ op basis van een chi^2-test. $Chi^2 = 404{,}9$; $DF = 20$.

39 Een overzicht van de socio-professionele verdeling van de burgemeesters in Oost-Vlaanderen in 1958 en 1964 vindt men eveneens terug in N. HENRION, De burgemeesters: beroep-ambtstermijn. *Gemeentekrediet van België*, 1967, nr.82, pp. 172-173. Voor de verdeling van de burgemeesters per socio-professionele groep in Oost-Vlaanderen in 1970 kan er ook gerefereerd worden naar N. HENRION, De burgemeesters: beroep, leeftijd en duur van het mandaat. Analyse der resultaten van de enquête voor 1970. *Gemeentekrediet van Belgtë*, 1974, nr.107, p. 50.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Ten slotte zullen we nagaan hoe de verdeling van de beroepscategorieën en de evolutie hiervan er per partij uitziet. [40]

De Oost-Vlaamse CVP bestaat voortdurend uit meer zelfstandigen en werkgevers en intellectuele en vrije beroepen en uit minder arbeiders en huisvrouwen dan de CVP in heel Vlaanderen. Verder stellen we vast dat de lokale verkozenen van de Oost-Vlaamse CVP de al geschetste evolutie hebben gekend nl. een daling van de beroepscategorieën arbeiders, zelfstandigen en werkgevers, landbouwers en renteniers/eigenaars en een stijging van de categorieën onderwijzend personeel en intellectuele en vrije beroepen.

De lokale socialistische verkozenen in Oost-Vlaanderen tellen voortdurend minder arbeiders en gepensioneerden [41] en meer bedienden en intellectuele en vrije beroepen [42] dan de Vlaamse socialistische lokale verkozenen. Verder stellen we ook bij de Oost-Vlaamse socialistische verkozenen vast dat het aandeel van de beroepscategorieën onderwijzend personeel is gestegen terwijl het belang van de categorieën arbeiders, zelfstandigen en werkgevers is verminderd. Bij de landbouwers is er geen sprake van een evolutie. Er waren immers quasi nooit landbouwers bij de socialistische lokale verkozenen in Oost-Vlaanderen. Ten slotte is er bij de categorie intellectuele en vrije beroepen geen sprake van een toename van haar belang.

De liberale lokale verkozenen in Oost-Vlaanderen zijn in belangrijke mate een weerspiegeling van de liberale lokale verkozenen voor heel Vlaanderen. We moeten evenwel opmerken dat ze, in vergelijking met de overige provincies, het laagste aantal gepensioneerden (5,5%) en huisvrouwen (1,8%) tellen. Uit onze cijfers blijkt trouwens dat bovenstaande conclusies ook voor de afzonderlijke verkiezingsjaren in belangrijke mate gelden. Ten slotte stellen we vast dat in de loop van de periode 1946-1988 bij de Oost-Vlaamse liberale lokale verkozenen het aandeel van de beroepscategorieën onderwijzend personeel en intellectuele en vrije beroepen gevoelig is gestegen terwijl het belang van de categorieën arbeiders, zelfstandigen en werkgevers en landbouwers drastisch is verminderd.

De lokale Volksunie-verkozenen in Oost-Vlaanderen [43] tellen een groter aandeel intellectuele en vrije beroepen (29,3%) maar vooral meer zelfstandigen/werkgevers (24,8%) dan de lokale verkozenen van de Volksunie voor Vlaanderen. De aanwezigheid van de zelfstandigen/ werkgevers bij de lokale verkozenen van de Volksunie in de respectievelijke provincies is trouwens in Oost-Vlaanderen het grootst. Bij de categorieën waarvan het aandeel kleiner is bij de lokale verkozenen van de Oost-Vlaamse Volksunie valt vooral de categorie bedienden (24,1%) op.

Net zoals we voor de Oost-Vlaamse liberale lokale politieke elite opmerkten, kunnen we stellen dat de lokale verkozenen van de lokale partijen in Oost-Vlaan-

---

40 In Oost-Vlaanderen is het verband tussen beroep en partij significant $p < 0{,}001$ op basis van een chi^2-test. $Chi^2 = 1075{,}2$; $DF = 70$.

41 Eén uitzondering moet worden vermeld nl. het feit dat de Oost-Vlaamse socialistische lokale verkozenen in 1946 2,9% meer gepensioneerden tellen dan de Vlaamse socialistische lokale verkozenen.

42 Eén uitzondering moet worden vermeld nl. het feit dat de Oost-Vlaamse socialistische lokale verkozenen in 1964 0,9% minder intellectuele en vrije beroepen tellen dan de Vlaamse socialistische lokale verkozenen.

43 Van de 689 bestudeerde Volksunie-verkozenen werden er 133 in Oost-Vlaanderen verkozen.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

deren in grote mate een weerspiegeling zijn van de lokale verkozenen van de lokale partijen voor heel Vlaanderen. Niettemin blijkt duidelijk dat het aandeel van de categorie zelfstandigen/ werkgevers in de lokale politieke elite van de Oost-Vlaamse lokale partijen in de verschillende verkiezingsjaren groter is dan in de lokale politieke elite van de lokale partijen in Vlaanderen. Voor de categorie arbeiders geldt net het tegenovergestelde. Ten slotte stellen we vast dat in de loop van de periode 1946-1988 in de Oost-Vlaamse lokale politieke elite van de lokale partijen het aandeel van de beroepscategorieën onderwijzend personeel en intellectuele en vrije beroepen gevoelig is gestegen terwijl het belang van de categorieën arbeiders, zelfstandigen en werkgevers, landbouwers en renteniers drastisch is verminderd.

TABEL VI

Evolutie van de beroepscategorieën in de Oost-Vlaamse provincieraad (1946-1994) (in %)

Verkiezingsjaar	Landb.	Ind./Beh.	Amb./ Zelfst.	Handel	Vrije ber.	Arb.	Bed./ Ambt.	O.P.	Eig./ Rent.	Zonder ber.
1946	8,9	16,7	3,3	2,2	20	4,4	43,3	1,1		
1949	13,3	16,7	3,3	6,7	20	2,2	36,7	1,1		
1950	13,3	14,4	3,3	4,4	21,1	2,2	40	1,1		
1954	5,5	13,3	4,4	7,8	20	1,1	44,4	1,1	2,2	
1958	5,5	11,1	5,5	8,9	15,5	1,1	47,8	2,2	2,2	
1961	7,8	12,2	4,4	7,8	13,3	1,1	50	2,2	1,1	
1965	7,8	12,2	3,3	5,5	11,1		54,4	4,4	1,1	
1968	6,7	11,1	2,2	5,5	7,8		56,7	7,8	1,1	1,1
1971	5,5	10	2,2	5,5	8,9		58,9	8,9		
1974	5,5	6,7	2,2	2,2	6,7	1,1	62,2	13,3		
1977	5,5	2,2	2,2	3,3	10	2,2	53,3	20		1,1
1978	5,5	5,5	2,2	3,3	8,9	2,2	52,2	17,8		2,2
1981	5,5	7,8	2,2	2,2	8,9		54,4	16,7		2,2
1985	3,3	6,7	2,2	1,1	10		57,8	17,8		1,1
1987	4,4	5,5	2,2	1,1	10	2,2	53,3	21,1		
1991	3,3	4,4	3,3	1,1	12,2		56,7	16,7		2,2
1994	2,2	3,3	3,3	1,1	14,4		43,3	20		5,5

Wanneer we vervolgens de professionele achtergrond van de provinciale verkozenen bestuderen (tabel VI), komen we tot de volgende conclusie. Anno 1946 kwam 45,5% van de provinciale verkozenen uit de groepen landbouwers, industriëlen/ beheerders en vrije beroepen. De aanwezigheid van arbeiders, handelaars, ambachten, onderwijzend personeel en eigenaars was verwaarloosbaar klein. Op het einde van de referentieperiode is de categorie bedienden/ambtenaren allesoverheersend geworden terwijl het onderwijzend personeel is opgeklommen tot de tweede belangrijkste groep.

Het is uiteraard interessant even stil te staan bij de evolutie van enkele categorieën, waarbij zowel verschillende als gelijklopende evoluties met de lokale ver-

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

kozenen en met de totale actieve bevolking in Oost-Vlaanderen worden bestudeerd.

Ondanks het feit dat in de naoorlogse periode de actieve bevolking in Oost-Vlaanderen voor 40 tot 60% bestond uit arbeiders, blijkt uit figuur I de zwakke aanwezigheid van de arbeiders op lokaal en nog meer op provinciaal vlak.

FIGUUR I

De evolutie van de arbeiders bij de lokale en provinciale verkozenen in Oost-Vlaanderen 1946-1994

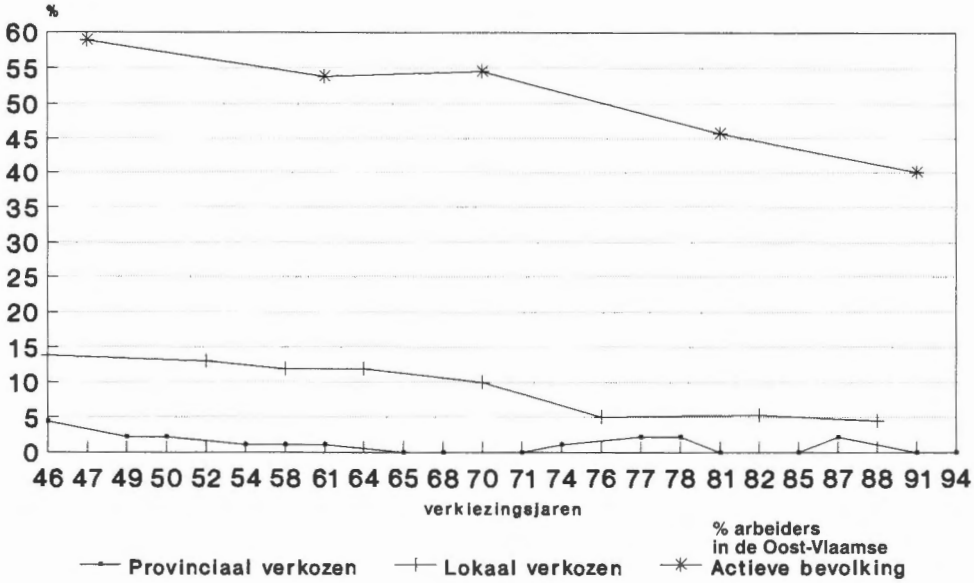

Een tweede onderscheid betreft de aanwezigheid van landbouwers, die op gemeentelijk niveau veel talrijker aanwezig waren dan op provinciaal vlak. Bij de provinciale verkozenen haalden de landbouwers nooit 10% (met uitzondering van 1949 en 1950) [44], terwijl hun procentueel aandeel bij de lokale verkozenen pas in 1976 onder de 10%-grens duikt.

Wanneer we de vergelijking maken met de totale actieve bevolking in Oost-Vlaanderen blijkt dat zowel bij de provinciale verkozenen maar nog meer bij de lokale verkozenen de landbouwers oververtegenwoordigd zijn. Vooral de sterke oververtegenwoordiging van de landbouwers op lokaal vlak in de periode 1946-1970 is opvallend. Met de fusies van 1976 is die opmerkelijke oververtegenwoordiging weggevallen.

Wat de intellectuele en vrije beroepen betreft is er eveneens een discrepantie tussen de twee politieke niveaus. Terwijl in 1946 20% van de provinciale verkozenen een vrij beroep uitoefenden (in hoofdzaak advocaten, in mindere mate no-

44 Wij kunnen ons afvragen of de koningskwestie hier voor iets tussen zit.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

FIGUUR II

De evolutie van de landbouwers bij de lokale en provinciale verkozenen in Oost-Vlaanderen 1946-1994

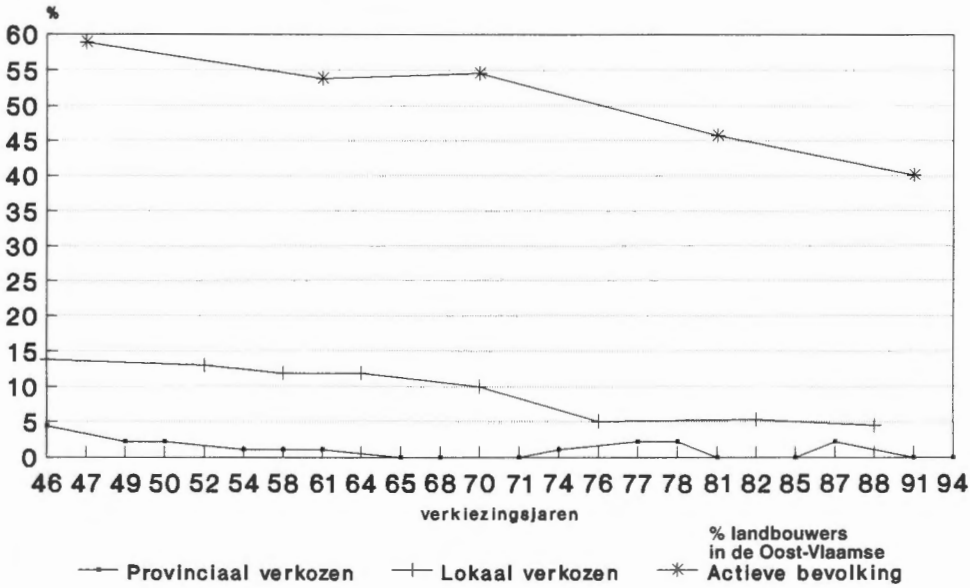

tarissen of geneesheren), was dit bij de lokale verkozenen slechts 8,4%. Bovendien is er bij de provinciale verkozenen een duidelijk dalende trend aanwezig tot 1974 en vanaf dan opnieuw een stijging. De lokale verkozenen kennen in de naoorlogse periode een toenemend aantal intellectuele en vrije beroepen. Opmerkelijk is trouwens dat tot ongeveer halfweg de jaren zestig de intellectuele en vrije beroepen meer aanwezig zijn bij de provinciale verkozenen terwijl ze vanaf dan het sterkst aanwezig zijn bij de lokale verkozenen.

Wanneer we de vergelijking maken met de totale actieve bevolking in Oost-Vlaanderen komen we tot de conclusie dat zowel bij de lokale als de provinciale verkozenen de intellectuele en vrije beroepen oververtegenwoordigd zijn.

Zoals al gesteld vormde de categorie bedienden/ambtenaren bij de provinciale verkozenen steeds de grootste groep. In de periode 1961-1991 bestond de Oost-Vlaamse provincieraad trouwens voor minstens 50% uit bedienden. Maar zelfs binnen deze groep deed zich een verschuiving voor. Er is hier maar sprake van een status-quo omdat twee tegengestelde bewegingen elkaar neutraliseren. Enerzijds is er de toename van de groep ambtenaren bij de overheid vanaf de jaren zestig en vooral zeventig. Anderzijds wordt deze toename gecompenseerd door een daling van de groep bedienden bij vakbond, mutualiteit en andere zuilgebonden organisaties. Dit laatste zou kunnen verklaren waarom de socialistische provinciale verkozenen - die in deze categorie aanvankelijk het hoogst scoorden - flink wat terrein hebben verloren.

Wanneer we de vergelijking maken met de totale actieve bevolking in Oost-Vlaanderen merken we onmiddellijk dat op lokaal vlak maar nog meer op provinciaal vlak de bedienden oververtegenwoordigd zijn.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

FIGUUR III

De evolutie van de intellectuele en vrije beroepen bij de lokale en provinciale verkozenen in Oost-Vlaanderen 1946-1994

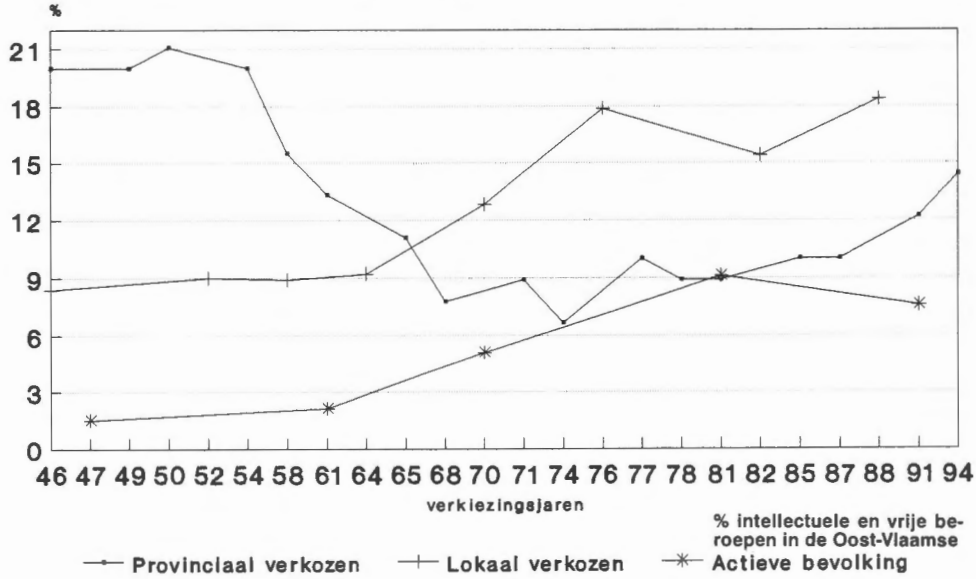

Vervolgens merken we voor het onderwijzend personeel zowel op provinciaal als op gemeentelijk vlak een toename. Niettemin is er opnieuw een onderscheid tussen beide niveaus. De toename bij de provinciale verkozenen is immers veel groter dan bij de lokale verkozenen.

Wanneer we een vergelijking maken met de totale actieve bevolking in Oost-Vlaanderen komen we eveneens tot een opvallende conclusie. Tot ongeveer 1970 is het onderwijzend personeel zowel op provinciaal als op lokaal vlak ondervertegenwoordigd terwijl vanaf dan er een duidelijke oververtegenwoordiging is.

Ten slotte stellen we voor de zelfstandigen/werkgevers vast dat zowel bij de lokale als de provinciale verkozenen hun aandeel in de naoorlogse periode gevoelig is verminderd. Niettemin waren ze, in vergelijking met hun aandeel in de totale actieve bevolking in Oost-Vlaanderen, quasi voortdurend oververtegenwoordigd.

Nadat wij een beeld schetsten van de evolutie van de beroepscategorieën, wilden wij nagaan of er een onderscheid is naargelang de functie. Op dit vlak is onze conclusie ondubbelzinnig. De categorie bedienden/ambtenaren scoort het hoogst bij de leden van de bestendige deputatie. Alle andere categorieën komen veel minder of helemaal niet aan bod. Af en toe is er een zelfstandige of beheerder (zaakvoerder of aannemer), sporadisch een handelaar. De beroepscategorieën landbouwers en arbeiders stoten blijkbaar niet door tot op het niveau van de bestendige deputatie. Merkwaardig is de evolutie van de categorie vrije beroepen binnen de deputatie. Tot het einde van de jaren zestig vinden wij hen nog steeds terug, maar vanaf de jaren zeventig verdwijnt die categorie.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

FIGUUR IV

De evolutie van de bedienden bij de lokale en provinciale verkozenen in Oost-Vlaanderen 1946-1994

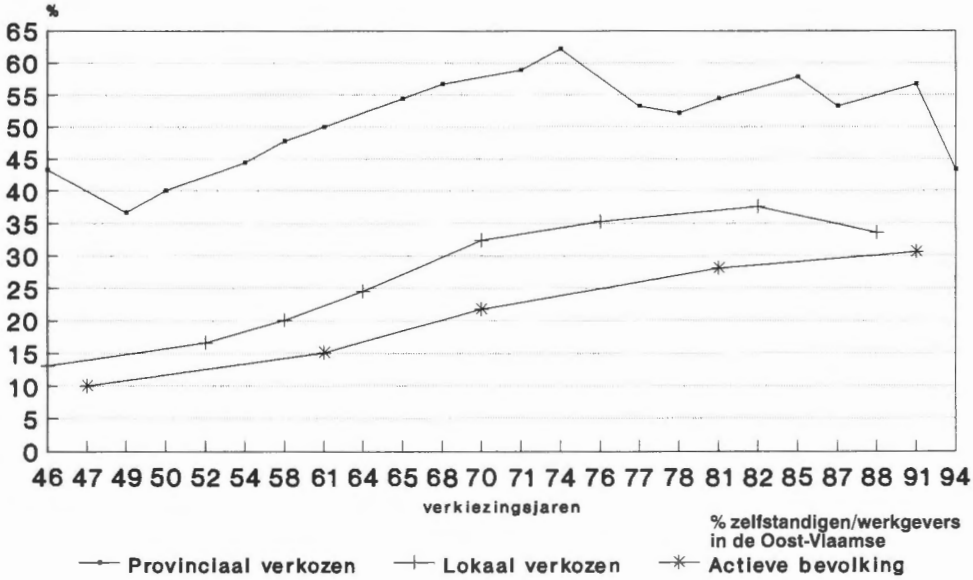

Onze conclusies in verband met de categorie vrije beroepen nopen ons ertoe de dubbele hypothese van J. Ackaert te nuanceren. Hij stelt enerzijds dat de toegenomen complexiteit van politiek en beleidsvoering een hoger opleidingsniveau van de politici vereist. Anderzijds meent hij dat die beroepscategorieën die over veel vrije tijd beschikken (onderwijzend personeel, maar ook gepensioneerden) of min of meer zelf hun agenda/werkschema kunnen bepalen (vrije beroepen) sterker in de politiek aanwezig zouden zijn. Eenzelfde nuancering geldt voor het fenomeen van de statuscongruentie. [45] Wel wordt op diverse terreinen de stelling bevestigd dat het belang van bepaalde beroepscategorieën af- of toeneemt naarmate men op een hoger machtsechelon komt (van gemeente naar provincie, van provincieraad naar bestendige deputatie).

Een analyse van het aandeel van de diverse beroepscategorieën in de verschillende partijen op provinciaal vlak leert ons dat sommige beroepen meer aanwezig zijn in bepaalde partijen en zwakker in andere partijen. Bij een vergelijking van de beroepscategorieën opgedeeld naar de verschillende politieke strekkingen moet steeds rekening gehouden worden met de absolute getalsterkte in de provincieraad. Aangezien het daarbij om kleine aantallen gaat, beperken wij ons

45 Mensen streven naar eenzelfde status in de verschillende posities in hun leven. Een kaderlid zal niet zo vlug tevreden zijn met een mandaat van bijvoorbeeld gewoon gemeenteraadslid, maar zal streven naar een schepen- of burgemeestersambt. Zie: J. ACKAERT, *De gemeenteraadsverkiezingen*, pp. 87-89.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

FIGUUR V

De evolutie van het onderwijzend personeel bij de lokale provinciale verkozenen in Oost-Vlaanderen 1946-1994

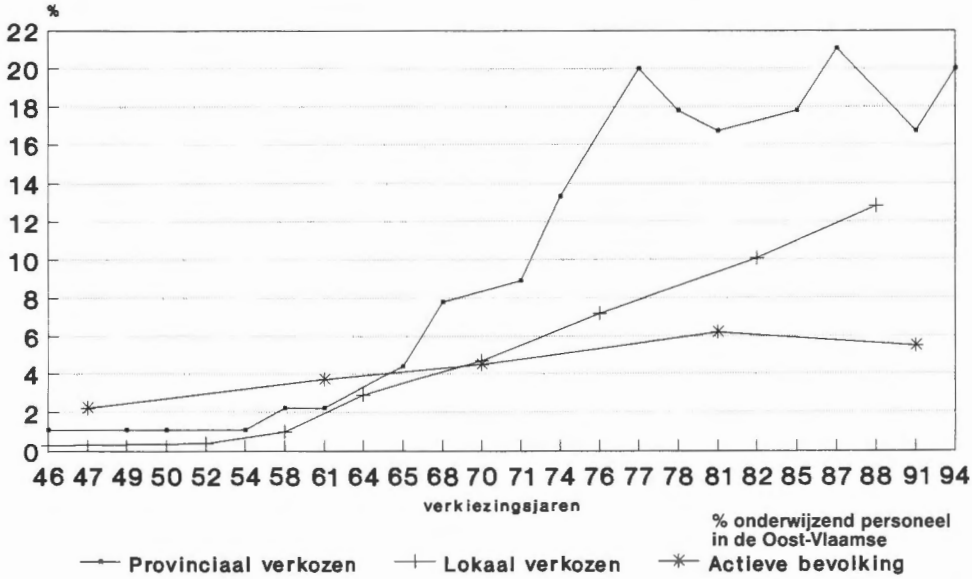

bij de bespreking tot de grootste fracties, met name de CVP, de (B)SP en de liberalen.

Wat de categorie industriëlen/beheerders betreft is er een opvallende verschuiving waar te nemen. Het overwicht van CVP-mandatarissen binnen deze categorie in het begin van de referentieperiode (66,6% in 1946) slaat gaandeweg om in een meerderheid van liberale verkozenen (van 20% in 1946, via 50% in 1968 tot 100% in 1991). [46] Ook de vrije beroepen, die steeds een relatief belangrijke positie innamen in de provincieraad, hadden lange tijd een bevoorrechte band met de CVP. Vooral in het begin van de referentieperiode had de CVP- fractie een quasi monopolie op deze categorie (van 88,9% in 1946, via 71,4% in 1968 naar 62,5% in 1978). In die situatie kwam pas verandering op het einde van de jaren tachtig. Sinds 1987 is deze beroepscategorie in bijna alle partijen gelijk aanwezig (33,3% CVP, 33,3% PVV en 22,2% SP). Ook na de verkiezingen van 1991 en 1994 telden alle fracties (op het Vlaams Blok na) minstens één beoefenaar van een vrij beroep onder hun leden. [47]

De volgende categorie die wij willen bespreken is die van het onderwijzend personeel die een enorme toename heeft gekend. Van de drie belangrijkste partijen tellen de liberalen relatief het minst onderwijzend personeel. De CVP en SP

46 Bij de verkiezingen van 1994 behoorde 66,6% van deze categorie tot de liberale fractie.

47 Wat de Volksunie en Agalev betreffen gaat het dan wel om een geneesheer en niet om een advocaat.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

FIGUUR VI

De evolutie van de zelfstandigen en werkgevers bij de lokale en provinciale verkozenen in Oost-Vlaanderen 1946-1994

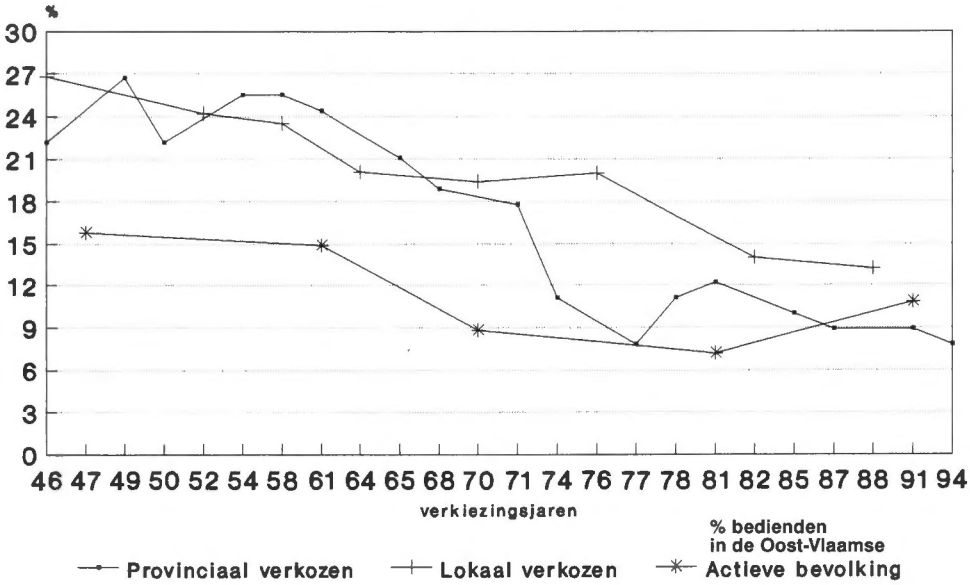

hebben - in absolute aantallen - ongeveer evenveel verkozenen in deze categorie, maar aangezien de socialisten een kleinere fractie vormen is het onderwijzend personeel (relatief gezien) het sterkst aanwezig bij de socialisten. Sinds het begin van de jaren tachtig zijn tussen de 20 en 25% van de christen-democratische en socialistische verkozenen werkzaam in de onderwijssector.

Wij eindigen dit hoofdstuk met de categorie bedienden/ambtenaren. Van een groot overwicht van socialisten in het begin van de referentieperiode (van 61,5% in 1946 tot 27% in 1987) [48] evolueert men hier naar een overwicht van CVP-mandatarissen (van 30% in 1946 tot 37% in 1987). [49] Op het einde van de periode zitten de liberalen ongeveer op gelijke hoogte met de socialisten. Het gaat hier in hoofdzaak over tewerkstelling binnen de zuilorganisaties zoals de mutualiteiten, vakbonden, enz.

48 Ruim 92% van alle socialistische raadsleden verkozen in 1946 behoorde tot deze categorie. Anno 1991 was dit gedaald tot 55%. Ondanks de fenomenale daling toch nog steeds een opmerkelijk hoog cijfer.

49 In 1946 vinden wij maar 22,6% van de CVP-verkozenen in deze categorie. Anno 1991 was dit opgelopen tot 58%.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

VI. De lokale verkozenen in Oost-Vlaanderen volgens leeftijdscategorieën [50]

Voor Vlaanderen kwamen we tot de bevinding dat de lokale verkozenen in 1970 drastisch verjongden. Ook in Oost-Vlaanderen is dit het geval. In vergelijking met de gemeenteraadsverkiezingen van 1964 (50,54 jaar) daalt de gemiddelde leeftijd van de Oost-Vlaamse verkozenen met iets minder dan vier jaar. Van dan af is er sprake van een stagnatie van de gemiddelde leeftijd.

In veel studies werd aangetoond dat de politieke participatie voortdurend stijgt naarmate de leeftijd toeneemt, haar hoogtepunt bereikt bij de personen van middelbare leeftijd en van dan af vermindert naarmate men ouder wordt. [51] Uit tabel VII blijkt dat dit eveneens voor Oost-Vlaanderen van toepassing is.

TABEL VII

De evolutie van de lokale verkozenen volgens leeftijdscategorieën in Oost-Vlaanderen 1946-1988 (in %) [52]

	1946	1952	1958	1964	1970	1976	1982	1988
21-24	-	-	-	-	3,1	1,9	1,2	1,7
25-29	4,7	3,1	2,0	2,7	4,0	4,5	5,2	5,0
30-34	9,3	7,5	7,8	6,1	8,9	7,8	10,7	9,5
35-39	11,2	10,4	11,4	11,7	13,3	9,3	11,1	15,5
40-44	14,4	12,6	11,7	14,6	15,2	15,3	13,8	14,2
45-49	16,0	13,8	14,7	13,1	15,7	17,9	16,1	14,8
50-54	14,6	15,3	13,4	15,2	11,2	16,7	17,7	14,0
55-59	11,0	14,4	13,6	12,2	13,0	10,7	12,8	12,2
60-64	8,7	10,4	11,2	9,7	7,8	10,1	6,4	10,1
65-69	5,5	6,6	7,9	7,9	4,7	4,1	4,1	1,6
70+	4,7	6,1	6,1	6,9	3,1	1,7	1,0	1,4

Wanneer we vervolgens de evolutie van de lokale verkozenen volgens leeftijdscategorieën analyseren, moeten we op één heel belangrijke ontwikkeling wijzen. In vergelijking met de periode 1946-1964 is in de periode 1970-1988 het aandeel van de 65-plussers bij de lokale verkozenen van Oost-Vlaanderen drastisch verminderd. Terwijl in de periode 1946-1964 tussen 10,2% en 14,8% van de Oost-Vlaamse verkozenen nog 65-plussers waren, is dit in de periode 1970-1988 nog slechts tussen 3% en 7,8%. Bovendien is hun aandeel in de periode 1970-1988 continu verder gedaald. Nochtans blijkt dat het aandeel van de 65-plussers in de Oost-Vlaamse bevolking in de periode 1947-1991 steeg van 17,2% naar 20%. Uit de verdere vergelijking met de Oost-Vlaamse bevolking blijkt eveneens dat

50 Omwille van computer-technische redenen was de analyse naar leeftijdscategorieën voor de provinciale politieke elite niet mogelijk.

51 L.W. MILBRATH, en M.L. GOEL, *Political Participation. How and Why Do People Get Involved in Politics?* Boston, 1977, p. 114.

52 In Oost-Vlaanderen is het verband tussen leeftijd en verkiezingsjaar significant $p < 0{,}001$ op basis van een chi^2-test. $Chi^2=722{,}3$; $DF=455$.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

we mogen concluderen dat in de behandelde periode de jongste en de oudste leeftijdscategorieën ondervertegenwoordigd zijn terwijl de overige categorieën oververtegenwoordigd zijn. [53]

We moeten echter een onderscheid maken tussen de Oost-Vlaamse mannelijke en vrouwelijke lokale verkozenen (tabel VIII). Wanneer we de afzonderlijke verkiezingsjaren bekijken, blijkt dat met uitzondering van 1946 de vrouwelijke lokale verkozenen steeds jonger waren dan de mannelijke. Ten slotte blijkt dat in de evolutie van de gemiddelde leeftijd van de mannelijke en vrouwelijke lokale verkozenen in Oost-Vlaanderen 1970 de belangrijkste breuklijn vormt. Zowel de mannelijke als de vrouwelijke verkozenen worden beduidend jonger.

TABEL VIII

De evolutie van de gemiddelde leeftijd van de mannelijke en vrouwelijke lokale verkozenen in Oost-Vlaanderen 1946-1988

	1946	1952	1958	1964	1970	1976	1982	1988
Mannen	48,29	50,31	50,69	50,62	47,13	47,82	46,75	46,49
Vrouwen	48,94	49,0	49,03	48,40	41,75	45,23	45,15	42,22

Een volgend aspect met betrekking tot de gemiddelde leeftijd is de vaststelling dat er een differentiëring is van de lokale verkozenen op basis van het mandaat. Naarmate we op een hoger lokaal machtsechelon komen, neemt de gemiddelde leeftijd toe. [54] Een opdeling volgens geslacht kon niet meer gemaakt worden aangezien de absolute cijfers voor de vrouwen te klein werden.

Vervolgens stelden we vast dat er in 1970 bij de raadsleden en schepenen sprake was van een verjonging. Bovendien merkten we dat van dan af de gemiddelde leeftijd van de gemeenteraadsleden en schepenen stagneerde. Op het hoogste lokale machtsechelon in Oost-Vlaanderen zien we eigenlijk geen duidelijke evolutie op het vlak van de gemiddelde leeftijd. In heel de periode 1946-1988 schommelt de gemiddelde leeftijd van de Oost-Vlaamse burgemeesters tussen 50,02 jaar en 54,38 jaar.

Ten slotte gingen we voor elke politieke partij de evolutie van de gemiddelde leeftijd van de lokale verkozenen na. Zowel bij de CVP, de socialisten als de lokale partijen is er in 1970 een gevoelige daling van de gemiddelde leeftijd van hun lokale politieke elite. Voor de Oost-Vlaamse lokale verkozenen van de liberalen merken we dat ze in 1964 jonger worden. Niettemin moet er worden opge-

53 De gegevens over de leeftijd van de Oost-Vlaamse bevolking zijn afkomstig uit: 1. Algemene Volks-, Nijverheids- en Handelstelling op 31 december 1947. Deel V Indeling van de bevolking naar de leeftijd. N.I.S., 1951, pp.12-13. 2. 31 december 1961 Volkstelling. Deel 5II - Bevolking naar leeftijd. II. Voornaamste cijfers per gemeente. N.I.S., 1964, pp.46-47. 3. 31 december 1970 Volkstelling. Deel 5 - Bevolking naar burgerlijke staat en leeftijd. A. Rijk, provincies, arrondissementen en taalgebieden. N.I.S., 1974, pp.156-157. 4. Volkstelling op 1 maart 1981. Deel 5 Bevolking naar burgerlijke staat en leeftijd. B. Voornaamste cijfers per gemeente. N.I.S., 1985, pp.52-53. 5. Algemene Volks- en Woningtelling op 1 maart 1991. Deel 5B Bevolking naar burgerlijke staat en leeftijd. Per gemeente. N.I.S., 1995, pp.114-115.

54 In Oost-Vlaanderen is het verband tussen leeftijd en functie significant $p < 0{,}001$ op basis van een chi^2-test. $Chi^2 = 251{,}9$; $DF = 130$.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

merkt dat er ook in 1970 (47,4 jaar) een belangrijke verjonging plaatsvond. Ten slotte wil ik er nog op wijzen dat de lokale verkozenen van de Volksunie in Oost-Vlaanderen voortdurend ouder zijn geworden en uiteindelijk een gemiddelde leeftijd bereiken die vergelijkbaar is met de traditionele partijen.

VII. Besluit

De inzet van de gemeenteraads- en provincieraadsverkiezingen is het veroveren van de macht op het niveau van de kleinste administratieve entiteit van ons politiek systeem en op het niveau van de provincie. In alle politieke systemen is evenwel slechts een beperkt aantal mensen kandidaat voor een politiek mandaat. Vanzelfsprekend oefent een nog kleiner aandeel effectief een politiek mandaat uit. Gebruik makend van de variabelen geslacht, beroep, leeftijd, partij, functie en verkiezingsjaar gingen we na welke bevolkingsgroepen deel uitmaken van de lokale en provinciale verkozenen in Oost-Vlaanderen in de periode na Wereldoorlog II en in welke mate er zich hierin evoluties hebben voorgedaan.

Zo kunnen we in de eerste plaats besluiten dat de lokale en provinciale politiek nog steeds door de mannen wordt beheerst. Ondanks het feit dat er vanaf 1970, zowel op lokaal als provinciaal vlak, een evolutie in positieve zin startte, blijft het % vrouwelijke verkozenen nog steeds te laag. Wel zijn er indicaties dat de zgn. wet Tobback-Smet vruchten afwerpt.

Verder blijkt zowel op het lokale als op het provinciale niveau dat naarmate men op een hoger machtsechelon komt het % vrouwen nog verder afneemt. Bovendien is de vrouwelijke aanwezigheid op het niveau van de burgemeesters en de gedeputeerden quasi verwaarloosbaar. M.a.w. op het vlak van de vrouwelijke aanwezigheid is de situatie op het lokale en het provinciale vlak in Oost-Vlaanderen vergelijkbaar.

De moeilijkste maar heel belangrijke variabele die we van de lokale en provinciale verkozenen onderzochten, was het beroep. Een aantal opmerkelijke verschillen konden worden waargenomen.

In 1946 bestonden de lokale verkozenen voor 70,8% uit personen afkomstig uit de categorieën arbeiders, zelfstandigen/werkgevers en landbouwers. In 1988 is dit aandeel gedaald tot 22,6%. Daartegenover staat dat in 1988 de Oost-Vlaamse lokale verkozenen voor 31,2% bestaan uit personen afkomstig uit de categorieën intellectuele en vrije beroepen en onderwijzend personeel terwijl dit in 1946 maar 8,7% was. Na een voortdurende stijging van het aandeel bedienden begint het aandeel te dalen vanaf de gemeenteraadsverkiezingen van 1988.

Op provinciaal vlak kwam in 1946 45,5% van de verkozenen uit de groepen landbouwers, industriëlen/beheerders en vrije beroepen. De aanwezigheid van arbeiders, handelaars, ambachten, onderwijzend personeel en eigenaars was verwaarloosbaar klein. Op het einde van de onderzochte periode was de categorie bedienden/ambtenaren allesoverheersend geworden (56,7%) terwijl het onderwijzend personeel tot de tweede belangrijkste groep was opgeklommen.

Op basis van de vergelijking van de professionele achtergrond van de lokale en provinciale verkozenen met de samenstelling van de totale actieve bevolking in Oost-Vlaanderen kunnen we besluiten dat er effectief een bevoorrechte relatie bestaat tussen sommige beroepen en het uitoefenen van een lokaal en provinciaal mandaat. Voor de arbeiders is de situatie duidelijk. Noch op het lokale noch op het provinciale vlak zijn ze sterk aanwezig. Vooral de grote afwezigheid op

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

provinciaal niveau moet worden benadrukt. Ten tweede zijn de beroepscategorieën landbouwers, intellectuele en vrije beroepen, bedienden en zelfstandigen/werkgevers zowel op lokaal als op provinciaal vlak voortdurend oververtegenwoordigd. Niettemin moeten we enkele nuanceringen maken. Bij de categorie landbouwers moet er opgemerkt worden dat de oververtegenwoordiging zich vooral op lokaal vlak tot aan de fusies van 1976 manifesteert. Ook bij de intellectuele en vrije beroepen is er een verschillende evolutie. Tot halfweg de jaren zestig is de oververtegenwoordiging het grootst op provinciaal vlak; vanaf dan op lokaal vlak. Bij de bedienden is de oververtegenwoordiging steeds het grootst op provinciaal vlak terwijl bij de zelfstandigen/werkgevers, vanaf ongeveer 1970, de oververtegenwoordiging het grootst is op lokaal vlak. Ten slotte is tot ongeveer 1970 het onderwijzend personeel zowel op lokaal als op provinciaal vlak ondervertegenwoordigd terwijl vanaf dan het onderwijzend personeel een duidelijke oververtegenwoordiging kent.

Wanneer we de impact van de beroepscategorieën analyseren naargelang het mandaat stellen we op het lokale vlak in grote lijnen vast dat het aandeel van de categorieën arbeiders, bedienden, huisvrouwen, studenten en werklozen daalt naarmate we op een hoger lokaal machtsechelon komen terwijl de impact van de categorieën zelfstandigen en werkgevers, intellectuele en vrije beroepen, gepensioneerden, renteniers/eigenaars en andere stijgt naarmate we op een hoger lokaal machtsechelon komen. De impact van de categorieën landbouwers en onderwijzend personeel stijgt tot op het niveau van de schepenen maar neemt opnieuw af op het vlak van de burgemeesters.

Op het vlak van de bestendige deputatie is de conclusie ondubbelzinnig. De categorie bedienden/ambtenaren scoort het hoogst. Merkwaardig is tevens de evolutie van de categorie vrije beroepen. Tot het einde van de jaren zestig vinden we hen nog terug maar vanaf de jaren zeventig verdwijnt die categorie.

Ten slotte kunnen we voor de lokale verkozenen in Oost-Vlaanderen o.a. besluiten dat naarmate we op een hoger lokaal machtsechelon kwamen de gemiddelde leeftijd van de lokale verkozenen toenam en dat er in 1970 een verjonging van de lokale verkozenen plaatsvond.

In de tweede plaats blijkt uit ons onderzoek dat er ook een onderscheid bestaat bij de lokale en provinciale verkozenen in Oost-Vlaanderen naargelang van de politieke partij die men bestudeert en dat de lokale en provinciale verkozenen van de diverse politieke partijen in de loop van de behandelde periode duidelijk geëvolueerd zijn. De belangrijkste resultaten waren o.a. het feit dat de lokale en provinciale verkozenen van de CVP zich onderscheidden, zij het vooral op het provinciale niveau, door o.a. hun iets vrouwvriendelijker karakter, de vaststelling dat zowel op het lokale als op het provinciale niveau de socialistische partij respectievelijk tot 1964 (lokaal) en tot 1977 (provinciaal) als vrouwvriendelijker kan bestempeld worden terwijl in de perioden erna juist het tegenovergestelde wordt waargenomen.

Ten derde blijkt uit ons onderzoek dat het aandeel van bepaalde bevolkingsgroepen belangrijke verschillen vertoonde naarmate we hoger kwamen in de lokale en provinciale politieke machtshiërarchie. In de eerste plaats is de vrouwelijke doorstroming naar de hogere lokale en provinciale machtsechelons nauwelijks gestart. Ten tweede konden we vaststellen dat de lokale en provinciale verkozenen alsmaar meer evolueerden in het voordeel van diegenen die tot de middengroepen en de hogere sociale lagen van de bevolking behoren. Het is duidelijk dat er bij de lokale en provinciale verkozenen in Oost-Vlaanderen een

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

oververtegenwoordiging is van de geprivilegieerden naar economische maatstaven en naar sociaal prestige en dit overwicht des te groter wordt naarmate we op een hoger machtsechelon terechtkomen.

Ten slotte gingen we na in welke mate de samenstelling van de lokale en provinciale politieke elite in Vlaanderen als de weerspiegeling van brede sociale, economische en politieke veranderingen in de maatschappij kon worden beschouwd. We kwamen hierbij tot de conclusie dat wijzigingen in de samenstelling van de lokale en provinciale politieke elite in Oost-Vlaanderen mede het gevolg zijn van maatschappelijke veranderingen (o.a. koningskwestie, ontstaan van nieuwe politieke partijen, vrouwenemancipatie, verschuiving van tewerkstelling van primaire via secundaire naar tertiaire sector). Niettemin moeten we er ons, op het vlak van de lokale en provinciale verkozenen in Oost-Vlaanderen, voor hoeden om alle ontwikkelingen aan die brede maatschappelijke evoluties toe te schrijven.

Summary: **The local and provincial political elites in East-Flanders after World War II: an exploratory study**

From the analysis of the local and provincial elected people in the province of East-Flanders during the period 1946-1991 one can conclude that there are barriers for women, lower social classes and certain age categories preventing them from moving up the local and provincial political elites.

Clear differences between local and provincial elected people are present when comparing professional backgrounds with the composition of the total working population in East-Flanders. Workers are neither on the local, nor on the provincial level very numerous. However the large absence with the provincial elected people has to be emphazised. Secondly farmers, intellectual and free professions, employees, self-employed and employers are on both levels constantly overrepresented. However the overrepresentation of farmers can mainly be situated on the local level until the mergers of 1976. For intellectual and free professions, till the mid-sixties the overrepresentation can mainly be situated on the provincial level, from then onwards on the local level. The employees' overrepresentation has always been most important on the provincial level while the self-employed and employers are mainly overrepresented on the local level from 1970 onwards. Finally till about 1970 teaching personnel was underrepresented on both levels while from then onwards there is an overrepresentation.